

Svatováclavský sbor v Dziwiszówě

Rok 2009 se v činnosti našeho sboru nijak výrazně nelišil od roku předchozího. Osmkrát jsme zpívali doma, jednou v Polsku. Nastudovali jsme tři nové menší skladby a dvě mše, z nichž Ceciliánská mše Josepha Haydna, provedená o Paseckých hudebních slavnostech, patří k nejnáročnějším skladbám tohoto žánru a vyžadovala hodně práce, času a obětavosti zpěváků.

Účinkování sboru v Polsku na pozvání starosty spřátelené obce Jeżow Sudecki se stalo od roku 2004 již tradicí. Při letošní páté návštěvě jsme poznali Dziwiszow. Situace nás ale zaskočila. Místo koncertního provedení před publikem musel sbor zpívat na kůru, který není pro tolik zpěváků vhodný. Zvolili jsme jednoho autora. Antonína Dvořáka. Sbor se sólisty zpíval Lužanskou mši, Karel Jakubů, semilský barytonista, který zpívá s naším sborem, jednu z Dvořákových Biblických písní. Znovu jsme se přesvědčili, že Dvořákova „Lužanská“ patří mezi skvosty české duchovní hudby, divišovští posluchači projevovali velké nadšení. O dobrém výkonu sboru svědčí okamžité pozvání na Festival české hudby v Jelení Hoře v příštím roce.

S rokem 2009 se Svatojáclavský sbor rozloučí v neděli 27. prosince, a protože je to den zasvěcený sv. Janu evangelistovi, bude po mši svaté podle tradice požehnáno víno - „Janova láska“. Sbor se svými sólisty a orchestrem provede jednu z nejkrásnějších vánočních latinských mší českého klasika 18. století Františka Xavera Brixioho.

S blížícím se rokem 2010 se také blíží jubilejní rok Svatojáclavského sboru. Třicet let jeho nepřetržité práce snad za důkladnější zamyšlení stojí.

Vánoční bohoslužby v Pasekách

Čtvrtek	24.12.	Štědrý den	22 hod.
Pátek	25.12.	Narození Páně	15 hod.
Neděle	27.12.	Sv. Jan Evangelisty	15 hod.
(mše sv. s žehnáním vína)			

F.X. Brix: Missa pastoralis

(Svatojáclavský sbor, sólisté a orchestr)

Pátek	1.1. 2010	Nový rok	15 hod.
-------	-----------	----------	---------

Svatojáclavský sbor v Pasekách nad Jizerou

Pasecké čtení

4/2009

Mechovice

Požehnané Vánoce přeje Svatojáclavský sbor

Malovaný nábytek

(K výstavě prací truhláře Františka Čermáka v Památníku v Pasekách nad Jiz.)
(Dokončení)

Josef Pochmann z Příchovic, truhlář a textilní podnikatel, si ve svých pamětech k roku 1819 poznamenává, že malovaný nábytek byl zdoben také figurálními motivy. Přes toto autentické svědectví nacházíme na lidovém nábytku z Krkonoš a bezprostředního Podkrkonoší figurální motivy jen velmi ojediněle. Tím se tento nábytek odlišuje od skříní turnovsko-jičínského typu, jehož charakteristickým motivem jsou polopostavy světců na výplních dveří skříní a vzácně také figurální náměty se světskou tematikou. Na Vysocku kupodivu kresby světců na nábytku chybí. Nebyla zobrazována ani Panna Maria Bozkovská, která se těšila ve velké úctě, jak dodnes dosvědčují staré mariánské obrázky z Bozkova i knížka *Památnosti poutnického chrámu Páně v Boskově* od P. Josefa Němečka z roku 1859, kterou jsem našel v Pasekách.

Výjimku tvoří skříně, které s ohledem na jednotnou konstrukci i malířskou výzdobu vznikly v jedné dílně zřejmě někde kolem Vysokého, Rokytnice nebo Příchovic a nacházíme na nich figurální motiv - řekli bychom žánrovou scénu - v menším středním poli jednokřídlých dveří. Konstrukce skříní odpovídá lidovému baroku, výzdoba je spíše klasicistní. Základ je charakteristicky modrobíle mramorovaný. Nejstarší takovou skříně datovanou rokem 1803 fotografovala roku 1926 v domě Koldovských (?) v Pasekách Dr. Drahomíra Stránská. Dle jejího popisu zde byl vyobrazen orající (hakující) sedlák.

Obdobných skříní se v muzejních sbírkách (a patrně i v soukromých) zachovala řada. Čtyři exempláře tohoto typu skříní se nacházejí ve sbírce Národopisného oddělení NM – datované léty 1814, 1834, 1837 a 1845; dva z těchto exemplářů byly zakoupeny v Buřanech a jeden ve Sklenařicích. Exemplář z roku 1845 reprezentuje spolu se skříní turnovsko-jičínského typu ze Slané u Semil české lidové nábytkové umění ve stálé národopisné expozici v Letohrádku Kinských v Praze. Tato skříně byla zakoupena prostřednictvím podniku „Starožitnosti“ a její motiv je označen jako „Věrnost“ - snoubenci s věncem a symbolem věrnosti - psem. Pro představu tohoto typu nábytku je zde uvedena část výzdoby skříně - kytice a muž s trakařem - o které již Dr. Stránská uváděla, že pochází z mlýna v Semilech.

Tři skříně si můžeme prohlédnout v expozici muzea ve Vysokém nad Jizerou. Nejstarší z nich je z roku 1814, byla zakoupena v roce 1956 ve Stanovém a ve

A co o Štědrém večeru?

Na Štědrej večer jsme lili volovo do vody, nebo jsme pouštěli na umyvadle skořápky z vořechů, na nich byla svíčka a to jsme koukali, kam dojedou, nebo jsme si lehli na podlahu, to měly dělat holky, ale my jsme to dělali taky, přes hlavu si přehodili střevis, a komu dopadl špičkou ven, říkali jsme, že půjde z domu, do světa. A to jsme ještě taky chodili ven a třásli jsme stromy. To se říkalo, já už si nepamatuju tu říkanku, aby jako padalo nám štěstí.

A jaká byla večere?

No na Štědrej večer jsme měli rybu skoro pokaždý. Ale za první republiky né. To jsme měli třeba švestkovou vomáčku ze sušených švestek, ta byla výborná, to si pamatuju jako dnes, a k tomu chlupatý knedlíky. To byl taky nedělní vobed u nás za první republiky. My jsme neznali maso. To akorát táta, když chodil ke Gustýnoj (*Augustin Soukup, starosta, hostinský a řezník v Pasekách*), tak vobčas přines jitrnici nebo flák loje, my jsme to museli krájet a to se škvařilo a to se mastilo lojem. Máslo jsme náky měli, ale co to bylo pro tolik lidí.

Brambory a zelí. Deset dvoukilových chlebů bylo jako nic. Třikrát za tejden byla zelňačka a k tomu jsme jedli brambory A víš, kdy jsme začali jíst maso? Až začaly první lístky. Před tím nic. To byly jen ty jitrnice, nebo jsme chodívali každé čtvrtky s dvoulitrovou baňkou ke Gustýnoj pro prdeláčku. To byla paráda. Akorát se to trochu dosolilo, no a krajíc chleba nebo brambor, hlavně brambory. Čtyřlitrvej hrnec plnej brambor, tady se to vysypalo na stůl a teď jsme se na to vrhli všichni.

Tomu dneska už žádný nevěří.

Věříš, že tomu kolikrát ani já sám nechci věřit, jak to tenkrát bylo. To jednou vo Vánocích, táta tady měl ještě soustruh a máma, no šetřila vomastek, udělala takovej koláč a ten byl tak tvrdej a ten můj starší bratr Karel, ten měl takovej smysl pro humor, a že tam byla cirkulka, já mu šlapal a von řezal ten koláč na takový pásy.

Ale Vánoce byly krásný. Nemuseli jsme do školy a jezdili jsme pořád na lyžích. To nás byla celá parta, pět, šest, a to jsme vydrželi třeba i do půlnoci.

Ty jsi 29. ročník, takže za války jsi nemohl chodit do měšťanky, celých 8 let jsi musel chodit do pasecké obecné školy.

Jo. Skončili jsme ve 43. roce. Hrozně jsme to voslavili. Vypili jsme u toho dvě čtvrtky piva.

Za vlídné přijetí a přátelský rozhovor děkuje Josef Waldmann

A jak vzpomínáš na školní léta?

Nebyla to žádná psina, zvláště v zimě. Náký to voblečení, to máti dycky někde sehnala, ale rukavice jsme nikdy neměli. Když jsme přišli domů zmrzlí, zašlo nám za nehty, starší sestra nám říkala, ať si dáme ruce do vlasů.

Do školy jsi určitě jezdil na lyžích.

Nejdřív jsem se naučil na jedny lyži jezdit. To jsem jezdili tři. Já, Slauda a Zdeněk. A když byl površek, jezdilo se na sánkách. To bylo za učitele Šonskýho, za Německa pak za Vacka.

A co když takhle někdy v zimě nebylo světa znát. To jste do školy nešli, že?

No teda, to ti řeknu, to musela bejt ohromná výjimka, abysme nešli. Vono se nám třeba taky nechtělo, ale máti nepolevila, musíte jít do školy! To se muselo jít. To taky ale byly cesty, protože tady bylo lidu, který chodili do práce, byly vyvejkovaný, vyšlapaný, musels jít do školy, to se nedalo nic dělat.

A Vánoce jste slavili, měli jste stromeček a betlém?

No já jsem betlém dycky stavěl. To byl tadyhle v rohu, já bych ten betlém ještě našel na špejchaře. Papírovej. Alšův. Ten byl krásnej. Všechny figurky jsem vyřezal. To se nalepilo, no, překlíčka nebyla, ale na tvrdej papír z krabice a vyřezalo lupinkovou pilkou. Alšův betlém se dal koupit u Housy v Rokytnici. Jo, ten měl všechno. Tam jsem bejval často. Von chodil taky po Krkonoších a fotil. Dělal pohlednice. Uměl perfektně česky. Chodili jsme tam, protože s Tanvaldem a tady s tou stranou jsme žádný spojení neměli. Nejbližší spojení s nějakým městečkem, to byla Rokytnice, málo už byl Jablonec. Ale chodili jsme tam taky pro nějaký takový ty věci do školy. Chodili jsme ke Slavíkoj, ale nejvíc jsme chodívali do Rokytnice.

Jak dlouho jsi betlém stavěl?

Po válce jsem už nestavěl, to né. Ale stromek, ten musel bejt na každý Vánoce. No jo, ale teď nebylo, co tam dávat. Tak jsme zabalili třeba půl kostky cukru, udělali takový kašlálky. Že by vydržel stromek do Hromnic, to tedy neexistovalo. My jsme jako děti potají chodily, něco jsme tam udělaly, to jeden hlídal druhýho, že, a když bylo tak třetího ledna, to jsme se na to vrhli všichni a byl konec. Úplně jsme ho vočesali.

Ale betlém, ten byl do Hromnic.

Ten se nechával dlouho. Já se na něj možná ještě jednou kouknu. Ale já už tam asi nevylezu, člověče. Mám takový problémy, že to se mnou strká. Je to takový přechodný. Dnes byl u mě listák a taky říkal, že není ve svý kůži, že to bude asi počasím.

Pobyls u Tříčáků a viděls tam chodící betlém?

Byl jsem tam. A z toho si pamatuju, jak tam byl v lese takovej baráček, z něho komín koukal, a jak tam komíník komín čistí. Ale to vopraudu, to už je let.

středním poli dveří je vyobrazen sedlák s kosou a selka se srpem a nůši. Téměř identickou skříň s motivem sedláka s kosou a selky s hráběmi uvádí Judith Miller ve své práci „Nábytek“ (vyšlo roku 2006). Na reprodukci je patrné vyškábání původní datace a její přepis na rok 1856. Autorka zásah vysvětluje tak, že skříň byla opětovně použita jako svatební dar (věno) a datace byla aktualizována. Za povšimnutí snad stojí, že mužské postavy při zemědělských a jiných pracích mají často v ústech dýmku. Další skříň tohoto souboru ve Vysokém je skříň z roku 1835 – ve středním poli harfenice a zpěvák. Kdysi oblíbený hudební nástroj v Krkonoších a Podkrkonoší - harfu – dnes vzácně můžeme slyšet již jen v koncertních síních. Písmák František Rón při vzpomínce na svého dědečka Karla Rohna uvádí: „*Staré pořekadlo: devatero řemesel, desátá žebrota osvědčilo se i u dědečka. Žil téměř stále v nedostatku, a když bylo nejhůř, vzal harfu své ženy harfenice, zavřel se do komůrky a tam sobě zpíval doprovázeje se hrou na harfu: Není soli ani mouky, nemůžu se nouzej hnouti*“. Na nízké zásuvce pode dveřmi jsou dvě drobná výzdobná pole se stavbami – kostel a světská stavba – a mužská postava. Jak připomíná pan M.L. Jakl, je to symbolika používaná již od dob renesance – student rozhodující se mezi světskou a církevní životní dráhou. Skříň byla zakoupena prostřednictvím „Starožitností“. Třetí skříň vystavená v muzeu ve Vysokém je datována rokem 1853 a se dvěma předchozími exempláři má společnou konstrukci a květinový dekor, liší se však od nich zeleným nátěrem bez mramorování a středním polem bez postav, ale se stylizovaným ptactvem. Skříň pochází z Vysokého.

Prozatím bylo autory článku v muzejních sbírkách zdokumentováno dvanáct exemplářů tohoto typu skříní. Stejný dekor jako na skříních byl nalezen i na jednom misníku a třech truhlách. Misník a jedna ze skříní pochází z Příchovic. Jedna z truhel je v majetku Památníku zapadlých vlastenců v Pasekách nad Jizerou.

Z dosud zdokumentovaných skříní se dvě poněkud odlišují vlastním provedením malby. Jedná se o skříň z roku 1828, původem z Rokytnice, kde ve středním poli dveří jsou motivy staveb, jaké rád používal na svých truhlách František Čermák. Dále je to skříň z roku 1836, kde ve středním poli dveří je motiv hakujícího sedláka. Mohli bychom sice říci, že odlišné provedení malby je dílem uředníka nebo tovaryše. Skříně však jsou od sebe časově poměrně vzdálené a výmalba obou exemplářů je téměř identická, svědčí o práci stejného autora. Jak práce Dr. Stránské, tak paměti Štěpána Čermáka, zaznamenané roku 1953 posluchačem Ladislavem Holým, připomínají motiv hakujícího sedláka na nábytku z Čermákovy dílny. Zdá se, jistotu nebudeme mít zřejmě nikdy, že nejméně dvě uvedené skříně maloval František Čermák jako repliky na nábytek popisovaný u úvodu tohoto článku. Tento nábytek Čermák znal, zřejmě znal i jeho autora. Jako příloha této práce je uveden květinový motiv i výplň s hakujícím sedlákem ze skříně z roku 1836. V Památníku zapadlých vlastenců je v prvním patře

vystavena dvoukřídla skříň z roku 1852 z Pasek s červenohnědým základním nátěrem. Její malířská výzdoba je provedena sice jen zběžně, má však mnohem blíže k výzdobě popisovaných exemplářů, nežli z tradiční malbě Čermákovy dílny.

Zřejmě dekor použitý na této červenohnědé skříně měl v Pasekách určitou tradici, nebo alespoň v Pasekách skříně s uvedeným dekorem existovaly.

Za možnost studia malovaného nábytku v expozicích i depozitářích autoři děkují vedením muzeí v Pasekách nad Jizerou, Vysokém nad Jizerou, Semilech, Železném Brodě a Vrchlabí. Za nevšední pochopení a pomoc děkují PhDr. Heleně Mevaldové z Národopisného oddělení Národního muzea.

Pavel a Ladislav Burgertovi

Jak se v Pasekách stavěly betlémy

Mám-li psát o tom, jak se v Pasekách stavěly betlémy, musím začít osobní vzpomínkou z dětství. Se starším bratrem, rodiči a prarodiči jsme žili společně ve dvou přízemních světnicích malého domku. Dědeček byl v té době hlavní osobou. Betlém stavěl jediné on. Na tu chvíli, kdy přinesl betlém odněkud z půdy, jsme se každý rok moc těšili. Betlém stavěl v rohu nad svou postelí. Nejprve zkontroloval stojan, jestli prkénka v jednotlivých poschodích nepotřebují opravit. Byla to neopracovaná prkénka z nějakých starých bedýnek. Pak je pokryl novým zeleným papírem. Betlém byl papírový. Jesličky, postavičky a ovečky byly vytvářené v pevném papíru, byly nádherně barevné. Stavění betlému byl důstojný obřad. Děda stál při práci na stoličce, občas slezl, aby odstoupil a zkontroloval, jestli

Zima a Vánoce u Zajíců za Vrškem ve vzpomínkách na dětství

Půjdete-li v zimě za Vrškem, můžete poznat pravou paseckou zimu. Půjdete kolem „Bosny“, kde fouká vítr i v létě. Přidá-li se v zimě husté sněžení, nastává úplné peklo a vy v tu chvíli nevíte kudy kam.

O vzpomínky na zimu a Vánoce prožité v dětství za Vrškem v domku čp. 32 jsem požádal Bědu Kučeru. Je mu 80 let a ve svém rodném domku žije už 30 let sám. Na delší cestu se už neodvažuje, ale na houby do vlastního lesa za domem, kde se od nepaměti říká V Krčovi si rád zajde.

Tady u vás se říkalo a dodnes říká U Zajíců a v Makově jsou taky Kučerové a říká se tam U Zajíčků. Proč se u vás říká U Zajíců?

Jak to vzniklo, to nevím, jestli že nás bylo deset dětí?

A byl mezi vámi a makovskými Kučery nějaký příbuzenský vztah?

To nebyl, leda jestli někdy dávno.

Deset dětí. To máš jistě na dětství bohaté vzpomínky.

Abych ti řekl pravdu. Kolikrát si na to vzpomenu – my jsme žili, já jsem tomu říkal, že jsme žili jako bílí cikáni. Tak nějak. Někdy to jídlo bylo. Nejhorší to bylo za Německa. Táta s mámou se snažili dospívající holky, to byla Zdeňka a Olga, ty nejstarší, dostat co nejdřív do světa, to bysme se tady asi poprali brzy. To byla taková móda za války jít do Prahy jako služka nebo ošetřovatelka dětí. A nejstarší kluci, Karel a Joska, se vyučili soustružníky kovů.

Jak jste se sem do jedné světnice všichni vešli? Kde jste spali?

V zimě to bylo nejhorší. To byla jedna postel, druhá, třetí, čtvrtá, 4 postele, v každé posteli museli ležet dva a potom tadyhle byly ještě dvě postele a pod těma byly takový šuplíky, které se vysunuly a tam jsme spali s bráchou. Ráno jsme tam dali shora peřiny a šuplíky zastrčili. Přes léto jsme spali na půdě, až na špejchaře. Nejhorší bylo, když večer přišla bouřka, máti nás hned vzbudila a museli jsme jít do světnice. Rozžehla hromničku a čekali jsme až bouřka přejde, abysme si zase mohli jít lehnout. Ráno bylo krásně, nám se chtělo spát. A ven! Musíte jít na houby. Tak jsme museli na houby, aby bylo co jíst.

císařem Josefem II. se obyvatelstvo dále věnovalo řezbářství, ve kterém nakonec dosáhlo vysokého mistrovství, také díky odborné škole, založené ovšem až mnohem později. Králícké betlémové figurky byly prodávány na předvánočních trzích nejen v Čechách a na Moravě, ale postupně v zemích s křesťanskou tradicí všech kontinentů. Betlé mářské slávy učinil konec rok 1945.

Většina betlémových figurek našeho kraje má původ v Králíkách a stavitelé betléma vytvářeli pouze „kulisy“. Neplatí to absolutně. Jsou známi řezbáři i z Rokytnice, Harrachova, Vysokého a dalších míst. Někteří betlemáři si své figurky vyřezávali (a vyřezávají) také sami. Za mého dětství se stavěly v Pasekách (Hořeních) také betlémy s figurkami papírovými - tištěné a mírně plastické figurky s podlepeným dřívkem na postavení ve štěrbině schůdků v rohu světnice. Takové betlémy jsem vídal v sousedství „U Hajnů“, „U Cardalů“, „Na Kazdici“ - kam jsem chodíval otci do trafiky, a jinde.

Někdy kolem roku 1960 vystavil pan Josef Škrabálek, kovář v Pasekách, ve světnici domu „U Tříčáků“ - tj. č.p. 7 „chodící betlém“, který jako mladý chlapec začal stavět spolu se svým bratrem Bohumilem. Byl to betlém původně mnohem větší nežli jeho torzo (tj. ta část s pohyblivými figurkami), které se v současné době vystavuje v Památníku v Pasekách nad Jizerou. Protože Bohumil předčasně zemřel, zůstala práce nedokončena a řada figurek žádný pohyb nevykonávala, i když to bylo původně plánováno. Dle tradice byl zpočátku mechanismus betléma poháněn větrným kolem – při vystavení již byl pohon pomoci elektromotorku. Tento betlém jsem viděl v chodu v tomto domě pouze jednou.

V Pasekách dnes stavím betlém z papírových tištěných figurek, ke kterým předlohu nakreslil Jiří Knapovský z Ústí nad Orlicí. Ústeckoorlické betlémy mají nezvyklý půvab svými malovanými papírovými figurkami i jinými doplňky a bývají někdy značných rozměrů. Obdobné betlémy - tedy malované papírové figurky - se stavěly i v našem kraji, jak o tom svědčí výše uvedený zápis Josefa Pochmanna i malovaný papírový betlém vystavovaný v Památníku v Pasekách, pocházející z domu „Na Obci“, podle nepodložené tradice práce Václava Metelky, syna Věnceslava Metelky.

Ladislav Burgert

betlemáci stojí rovněž; každá postavička měla zezadu přilepenou třísku se zašpičatěným koncem, který se zabodl do podstavce. Říkal nám, že dříve dával na podlažky stojanu mech. Betlém stavěl v posledním adventním týdnu. Děda rád zpíval adventní písně, ale když stavěl betlém, to už nám zpíval koledy. S oblibou zpíval koledu Před Vánoci jeden tejden. Říkal nám, že je to pasecká koleda. Snad chtěl, abychom si ji dobře zapamatovali. Když nám pak na začátku války koupil Horákovy Krkonošské koledy, poznali jsme, že dědova oblíbená koleda je opravdu z Pasek. Děda však zpíval více slok, než zde bylo uvedeno. Knihu jsme si okamžitě velice oblíbili.

Tak jsme dědu při práci sledovali několik let, do chvíle, a to bylo již za války, kdy se v obchodě u Housů v Rokytnici objevil Alšův betlém na vystřihování. To bylo něco pro nás kluky. Okamžitě jsme sehnali pevný krabicový papír, na který jsme figurky nalepili, (to nebylo jednoduché – lepidlo nebylo, vyrobili jsme ho z vody a žitné mouky), rodiče koupili lepenkovou pilku a začali jsme betlém vyřezávat. To byla pěkná zábava na mnoho adventních večerů. Brzy jsme taky přišli na to, že stačí plochá baterie, dva drátky a malá žárovíčka a do jesliček jsme zavedli osvětlení. A v dalších letech jsme si zhotovili také betlém z obrázků Josefa Lady a Marie Fischerové-Kvěchové. Figurkám jsme už zezadu nepřilepovali třísku, ale dřevěný obdélníček, na kterém figurka stála. Tak jsme si postavili vlastní betlém ve své světnici. Děda, ten si svůj starý betlém stavěl u sebe dál, dokud mu to zdraví dovolávalo.

Na Alšův betlém jsme byli patřičně hrdi, ale byl jen malovaný. Obdivovali jsme dřevěný chodící betlém u Škrabálků v Hořeních Pasekách. Mému bratru, který měl po tatínkovi šikovné ruce a lásku ke dřevu, to nedalo, a začal betlemáky vyřezávat. Jako vzor si vzal pokorně klečícího pastýře z betléma v paseckém kostele. Nejraději vyřezával ovečky. Ty se mu také nejlépe dařily. Tam se projevila jeho celoživotní láska k domácím zvířatům a snad i tušení, že o mnoho let později bude mít ovčín a veliké stádo těchto ušlechtilých betlémských zvířat. A tak se „u nás“ dodnes staví „Drahoušův betlém“.

A podobné vzpomínky na dětství, předvánoční dobu, kdy prarodiče nebo rodiče stavěli betlémy, má převážná většina žijících starších Pasečáků. Betlém byl snad v každém domě. Převažovaly betlémy papírové, tištěné, kde postavy i jesličky výrazně barevné jsou prolisované do pevného papíru. Betlémy malované doma najdeme už jen neúplné. Těch, kteří si zhotovili betlém z obrázků Mikoláše Alše, Josefa Lady nebo Marie Fischerové-Kvěchové, je málo. Úspěch měl betlém Alšův. Hlavní obdiv patřil betlémům vyřezávaným ze dřeva. Velké oblibě se těšily betlémy, které s velkou zručností vyráběl pasecký pošťák Karel Votoček. Za vrchol betlemářského umění se považovaly betlémy chodící. V Pasekách jediný chodící betlém zhotovili a na počátku první světové války postavili bratři Bohumil a Josef Škrabálkovi. Byl velký, postavený na celé téměř čtyřmetrové zdi.

Betlémy se dříve každý rok skutečně stavěly. Někde na Dlouhou noc, jinde až na Štědrý den, někde už se začátkem adventu. Oblíbené místo bylo v rohu dvou stěn, často nad postelí, všechno dění v betlémské krajině směřovalo ze dvou stran ke středu, k jesličkám. Jednodušší způsob stavby byl na jedné zdi. Nejjednodušší a nejpohodlnější a dnes už běžné místo pro betlém je na vhodné polici, kredenci či skříni. Betlém se dokonce už ani nestaví, jesličky a vše kolem je pevně připevněno, vše je postaveno, betlém se přinese, nic se na něm nemění. Zbývá jen vzpomínka, jak to bylo hezké, když jsme ten betlém stavěli. Ten kousek každoroční předvánoční tvůrčí práce tu chybí. Právě tak ta chvíle na Hromnice, kdy se betlém sklízela a do krabice s betlemáky se napsalo několik vět o rodině a o počasí.

Stavění betlémů patřilo v Pasekách vždy k vánoční pohodě stejně jako pečení cukroví, vánoček a strojení stromečku. Dnes už neplatí, že mají betlém v každém domě. I tradice se dá přerušit. Tam, kde se betlémy nestavěly z pouhé tradice, ale na oslavu křesťanských svátků, tam se betlémy stavět nepřestaly.

JW

Alšův betlém

Jesličky - betlémy

Nejstarší doklad o stavění betlémů v bezprostředním okolí Pasek se dochoval ve zprávě P. Kašpara Diriga, člena řádu Tovaryšstva Ježíšova, který v letech 1679 - 1680 obracel rokytnické luterány na katolickou víru. Ve svém písemném záznamu (dle překladu prof. J.V. Šimáka) vypráví: „*O narození Páně (roku 1679) jsem jim postavil jesličky, kterých oni dosud nikdy neviděli, a přivábil jimi tak do kostela mnohé, kdož se jináče obávali katolických kázání. Přece však některým zatvrzelým to bylo na pohoršenou; vidouce podle zvyku pastýře a ovečky u jesliček Ježíškových, domácí svou řečí posměšně všechnu úctu znevažovali: „Wir gedochta, die Lämber und Schoffa gehörta in Wald, und nicht in die Kircha“ - Mysleli jsme, že jehňata a ovce by patřily do lesa, a ne do kostela*“.

Nemůžeme zřejmě tvrdit, že by tradice stavění betlémů v domácnostech v našem okolí sahala až do protireformačních dob. Následující dlouhá léta, alespoň ve mne známých písemných pramenech, nenacházím o tom žádnou zprávu. Příchovický truhlář, který se v mládí zabýval také výrobou malovaného nábytku a pozdější významný textilní podnikatel Josef Pochmann, narozený 1806, si ve svých vzpomínkách k roku 1814 poznamenal: „*Chodil jsem pilně do školy, kde jsem se také učil od ruky kreslit a malovat tuší. Doma jsem začal malovat jesličky i s příslušnými figurkami. O Vánocích jsem je doma postavil. Po svátcích k nám přišel Josef Huyer ze Strickerhäuser (Štrika). Tomu se jesličky zalíbily natolik, že jsem mu je za dva zlaté prodal a namaloval jsem si jiné - větší*“.

Zajímavé svědectví podává v Příhodách svého života (vyšly roku 1878 v Olomouci) bývalý vysocký starosta a lékárník Josef Kramář, narozen roku 1814. Při vzpomínkách na své mládí ve Vysokém, kdy mu otec také opatřil betlém, píše: „*Stavění betlema jakož i okázalé slavení svátků vánočních bylo v horách krkonošských od dávných dob velmi oblíbené; každá rodina měla svůj betlem. Některí stavěli veliké betlemy, v nichž se osoby pohybovaly, tesaři tesali, kováři bušili, havíři jezdili, mlýn mlel, povětrník se točil, sluha troubil, poustevník zvonil, vodopád vodu spouštěl, vodotrysk vodu metal a t.p. - a okazovali je dětem za vstupné jednoho neb dvou krejcarů.*

Betlem činil mně svátky vánoční dvojnásobně drahé, já truchlil, když se skládal, a čítal napřed měsíce a dny, kdy se opět stavěti bude.“

Věnceslav Metelka se v dopise psaném „v neděli před Novým rokem 1855“ synu Václavovi

do Znojma stručně zmiňuje: „*Betlém Josef stavěl a Franta mlejnský celý advent měl co dělat. Dolení Nesvadbek, ten i na Štědrý den byl pro panny (ve) Vysokým, a hoši mu to vykoupili. Má pěkný betlém*“.

Zde bych mohl navázat některými svými vzpomínkami. V mém rodném domě v Pasekách se dochovalo několik dřevěných figurek betléma, které jsme o Vánocích stavěli kolem papírových tištěných jesliček s mírně tlačným reliéfem. O figurkách otec vyprávěl, že mu je jeho matka v období před první světovou válkou a v prvních válečných letech nosila v adventním čase z Vysokého z trhu. Později jsem v Pasekách získal povětrností značně poškozený zlomek betléma. Jednalo se o několik figurek a pozadí - krajinu s jeskyní - vytvořenou z omalované kůry. Všechny připomenuté figurky jsou původem z okolí města Králíky, jak jsem se také mohl přesvědčit před několika lety na výstavě betlémů v muzeu v Hradci Králové, kde byla tomuto regionu a jeho produkci betlémových figurek věnována velká pozornost. Malá zemička králická (Grulicher Ländchen) je to jediné, co zbylo po roce 1742 Rakousku z českého hrabství Kladska. Díky slavnému poutnímu místu nad městem - klášter na Hoře Matky Boží - bylo v tomto kraji rozšířeno řezbářství, jako výroba poutních památek. Po zákazu velkolepých poutí